

Po stopách československého exilu v Londýně

~

Tracing the Czechoslovak exile in London

Po stopách československého exilu v Londýně

by

Zuzana Botiková

Radio and Television Slovakia

RTVS

SYNOPSIS

Po stopách československého exilu v Londýne

28. októbra si pripomínáme vznik prvej Československej republiky. Jej obdobie, zasadené medzi dva vojnové konflikty svetového rozsahu, bolo charakteristické eleganciou a technologickým rozvojom, ale aj rokmi ekonomickej krízy. Posledná kapitola života tejto mladej demokracie, možno akýsi epilóg, prebiehal počas druhej svetovej vojny. Jedna dejová línia sa vtedy spolu s hlavnými politickými predstaviteľmi okupovanej krajiny presunula najprv do Paríža a nakoniec v lete roku 1940 do Londýna, kde 9. júla vznikla dočasná exilová vláda. Zuzana Botiková sa vydala po československých stopách tohto obdobia v Londýne, kde hľadala miesta a budovy spojené s touto pomaly zabudnutou históriou.

Tracing the Czechoslovak exile in London

On October 28, we commemorate the establishment of the first Czechoslovak Republic. Its era, inserted between two huge military conflicts of the 20th century, has been characterized by its elegance and technological development, but also by years of economic crisis. The last chapter in the life of this young democracy, perhaps an epilogue, took place during World War II. At that time, one storyline, together with the country's main political leaders left the occupied republic, first moved to Paris and finally, in the summer of 1940, to London. There a temporary Czechoslovak government in exile was formed on July 9. Zuzana Botiková followed the traces of this period in London, where she searched for the sites connected to this forgotten history.

Po stopách československého exilu v Londýně

28. října si připomínáme vznik první Československé republiky. Její období, zasazené mezi dva válečné konflikty světového rozsahu, bylo charakteristické elegancí a technologickým rozvojem, ale i lety ekonomické krize. Poslední kapitola života této mladé demokracie, možná jakýsi epilóg, probíhala během druhé světové války. Jedna dějová linka se tedy spolu s hlavními politickými představiteli okupované země přesunula nejprve do Paříže a nakonec, v létě roku 1940, do Londýna, kde 9. července vznikla dočasná exilová vláda. Zuzana Botiková se vydala po československých stopách tohoto období v Londýně, kde hledala místa a budovy spojené s touto pomalu zapomenutou historií.

Original script

(ZVUK – ruch ulice)

Na Baker street, pri soche slávneho Sherlocka Holmesa, som sa stretla s Jonathanom Saundersom, nadšencom vojenskej histórie a spoluautorom knihy o československom odboji v Anglicku. Naše stretnutie len pár metrov od bytu slávneho i keď fiktívneho detektíva nebolo náhodné. Od Jonathana som sa dozvedela, že toto miesto je spojené aj s inými tajnými misiami. Na Baker Street mal totiž svoju centrálu Úrad pre špeciálne operácie, známy pod skratkou SOE alebo prívlastkom „Churchillova tajná armáda“. Tento úrad sa venoval tajným operáciám na nacistami okupovaných územiach, najmä vo Francúzsku. Jedna z jeho divízií sa však venovala aj Československu.

(ZVUK – metro)

Na fasáde domu vo štvrti Westminster je zelená tabuľka, ktorá oznamuje, že v rokoch 1940-1945 sídlila na tejto adrese Československá vláda v exile, konkrétne jej vojenské spravodajstvo.

„Táto adresa je známa aj pod názvom Porchester gate. Na šiestom poschodí mal svoje kancelárie generál František Moravec, ktorý viedol vojenskú rozvedku. Moravec bol jedným z hlavných iniciátorov zahraničných odbojových operácií v protektoráte, ktoré mali na starosti v Británii vycvičení Československí parašutisti. Na výcvikoch spolupracovala britská SOE. Napríklad aj slávna operácia Anthropoid, na odstránenie ríšskeho protektora Heydricha, bola do veľkej miery plánovaná práve na tejto adrese. Jozef Gabčík a Ján Kubiš si tu boli v októbri 1941 osobne prevziať pokyny od generála Moravca.“

Vysvetľuje Jonathan Saunders a svižne ma vedie do malého vnútorného dvora budovy. Tu je ďalší z dôkazov, že Gabčík s Kubišom navštívili londýnsku adresu predtým, ako sa vydali do Československa plniť náročnú misiu.

„Tieto tehlové steny v zadnom trakte budovy pozná každý, kto videl známe portréty československých výsadbárov. Myslím, že to bolo pravidlo a takmer všetci parašutisti pred odchodom na misie v protektoráte boli odfotení práve tu, táto tehlová stena je to pozadie na ich portrétoch.“

Máme so sebou známy obrázok Jozefa Gabčíka, ten na ktorom má čiapku v tvare lodičky švihácky nasadenú nakrivo, a prirovnáme ho k stene vo vnútrobloku. Zdá sa to neuveriteľné, čo všetko si tie tehly takmer 80 rokov pamätajú. Presuňme sa však ďalej...

(ZVUK – metro)

...do pokojnej a štýlovej rezidenčnej štvrte v Kensigtone.

„Aj pred 80timi rokmi toto bola dobrá štvrť s veľmi drahými a atraktívnymi bytmi.“

English script

(SOUND - street traffic)

On Baker Street, by the statue of the famous Sherlock Holmes, I met Jonathan Saunders, a military history enthusiast and co-author of a book about the Czechoslovak resistance in England. Our meeting just a few meters from the famous, albeit fictional, detective's apartment was not accidental. I learned from Jonathan that this place is also associated to other secret missions. In fact, the Office of Special Operations, known by the acronym SOE or "Churchill's Secret Army," had its headquarters on Baker Street. This office was engaged to covert operations in Nazi-occupied territories, particularly in France. However, one of its divisions was also dedicated to Czechoslovakia.

(SOUND - Metro)

A green plaque on the facade of a house in the Westminster district announces that the Czechoslovak Government in Exile, specifically its military intelligence, was based at this address from 1940-1945.

"This address is also known as Porchester gate. General František Moravec, who headed military intelligence, had his offices on the sixth floor. Moravec was one of the main instigators of foreign resistance operations in the Protectorate, which were handled by British-trained Czechoslovak paratroopers. The British SOE collaborated in the training. For example, even the famous Operation Anthropoid, to remove Reich Protector Heydrich, was largely planned at this address. Jozef Gabčík and Ján Kubiš were here in October 1941 to personally receive instructions from General Moravec."

Jonathan Saunders explains, briskly leading me into the building's small inner courtyard. Here is more evidence that Gabčík and Kubiš visited the London address before heading to Czechoslovakia on a difficult mission.

"Anyone who has seen the famous portraits of Czechoslovak paratroopers will be familiar with these brick walls in the rear wing of the building. I think that was the rule and almost all paratroopers before they left for their missions in the Protectorate were photographed here, this brick wall is the background in their portraits."

We have with us the familiar picture of Jozef Gabčík, the one in which he has his boat-shaped cap cocked jauntily on askew, and compare it to the wall in the inner courtyard. It seems unbelievable what all those bricks have remembered for almost 80 years. But let's move on...

(SOUND - subway)

...to a quiet and stylish residential area in Kensington.

"Even 80 years ago, this was a good neighborhood with very expensive and attractive apartments."

Domy lemujúce menšie námestie s parkom uprostred, Cornwall Gardens, majú pri vstupných bránach biele stĺpy, na ktorých sú namaľované popisné čísla. V tomto dlhom bielom stĺporadí hľadáme číslo 66.

„V dome č. 66 mala sídlo Československá národná rada, ktorú viedol slovenský opozičný politik a bývalý ministerský predseda Milan Hodža. Aj on sa do Británie presunul, ako veľa československých exilantov, až po páde Francúzska v roku 1940. V Londýne sa zapojil do kruhov prezidenta Beneša, aj keď spolu veľmi nevychádzali a ich vzťah bol plný konfliktov.“

Kým Milan Hodža bol akýmsi politikom salónov, Edvard Beneš viedol skôr asketický život podrobený tvrdej pracovnej disciplíne. Viac mi o ňom povedal Jonathan Saunders pri budove, v ktorej mal československý prezident svoju pracovňu. Táto budova je neďaleko Buckinghamského paláca, na rohu Hyde Parku, na rušnej ulici Grosvenor Place v štvrti Belgravia.

„Tu bola oficiálna kancelária prezidenta Československa počas exilu. Keď sa Edvard Beneš presunul do Londýna, najskôr žil v okrajovej štvrti Putney. Ale vláda potrebovala mať svoje priestory bližšie k centru, tak sa usídlili tu, na číslach 8 a 9. Beneš spolu s manželkou, ktorá viedla Československý červený kríž, mali kancelárie na čísle 9. Časom sa Benešovci odsťahovali z Putney do 50 míľ vzdialenej dedinky Aston Abbots v grófstve Buckinghamshire. Odtiaľ dochádzal prezident do práce. Šofér ho vozil na aute značky Daimler a cesta im trvala asi hodinu a pol. Do kancelárie chodil na 10tu ráno, celý deň potom strávil prácou alebo pracovnými stretnutiami a okolo pol siedmej večer sa vydal naspäť na vidiek. Takto to točil štyri-päť ráz týždenne.“

Po vojne sa prezident Beneš aj iní reprezentanti vtedajšej Československej politickej elity z Londýna vytratili. Ich mená však pripomínajú tmavomodré a tmavozelené tabuľky pripevnené na fasádach domov, v ktorých bývali či pracovali. Jeden dom v štvrti West Hampstead však aj dnes žije svojou československou minulosťou. V nenápadnej budove na West End Lane, ktorú pomohol v 1946-tom prezident Beneš kúpiť československým legionárom, stále funguje Československá reštaurácia, kde si pri portréte Tomáša Garrigue Masaryka môžete pochutnať na bryndzových haluškách.

The houses lining the smaller square with a park in the middle, Cornwall Gardens, have white columns at the entrance gates on which descriptive numbers are painted. We are looking for number 66 in this long white column.

"No. 66 was the home of the Czechoslovak National Council, which was led by the Slovak opposition politician and former Prime Minister Milan Hodža. He too, like many Czechoslovak exiles, only moved to Britain after the fall of France in 1940. In London, he became involved in President Benes' circles, although they did not get on very well and their relationship was fraught with conflict."

While Milan Hodža was a kind of salon politician, Edvard Beneš led a rather ascetic life subjected to hard working discipline. Jonathan Saunders told me more about him at the building where the Czechoslovak president had his office. This building is near Buckingham Palace, on the corner of Hyde Park, on the busy Grosvenor Place in Belgravia.

"This was the official office of the President of Czechoslovakia during his exile. When Edvard Beneš moved to London, he first lived in the suburban Putney district. But the government needed to have its premises closer to the centre, so they settled here, at numbers 8 and 9. Benes and his wife, who ran the Czechoslovak Red Cross, had offices at number 9. In time the Benes family moved from Putney to Aston Abbots, a village 50 miles away in the county of Buckinghamshire. From there the President commuted to work. The chauffeur drove him in a Daimler car and the journey took about an hour and a half. He would arrive at the office at 10am, spend the whole day afterwards working or attending business meetings, and then set off back to the countryside at about half past seven in the evening. He did this 4-5 times a week.

After the war, President Benes and other representatives of the then Czechoslovak political elite disappeared from London. Their names, however, are commemorated by dark blue and dark green plaques affixed to the facades of the houses in which they lived or worked. One house in West Hampstead, however, still lives on today with its Czechoslovak past. The unassuming building on West End Lane, which President Benes helped Czechoslovak Legionnaires buy in 1946, still houses the Czechoslovak Restaurant, where you can enjoy bryndza halušky next to a portrait of Tomáš Garrigue Masaryk.